

Latvijā daudz neizmantotas zemes. Bezatbildība vai neprasme saimniekot

Latvijā ir 188 597 hektāru lauksaimniecībā izmantojamās zemes, kura netiek izmantota, tādējādi ik gadu netiek iegūta produkcija vismaz 23 līdz 50 miljoniem eiro, taču tiem pieskaitot dažādu liegumu un ierobežojumu platības šie apjomi varot būt vēl daudz iespaidīgāki

Autors: Māris Ķirsons

“Lauku atbalsta dienests ik gadu apkopo datus par lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībām, kuras netiek izmantotas saimnieciskajā darbībā,” skaidro Zemkopības ministrijas parlamentārais sekretārs Normunds Šmits. Viņš uzsver, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme Latvijā ir vērtīgs resurss, kas, atbildīgi apsaimniekots, sniedz ieguvumus gan saimniecībai, gan videi.

Atšķirīgi dati

Lauku atbalsta dienesta dati rāda, ka 2024. gadā vislielākais skaits hektāru, kuri stāv dīkā, bija Rēzeknes novadā – 17 429 ha, Augšdaugavas novadā – 13 787 ha, Ludzas novadā – 11 872 ha, daudz neatpaliek arī Madonas novads ar 10 965 ha un Balvu novads ar 10 182 ha. Tas nav maz, vienlaikus Rēzeknes novadā neizmantotās lauksaimniecības zemes īpatsvars pērn bija 15% no kopējās lauksaimniecības zemes, taču tajā pašā laikā nekoptās lauksaimniecības zemes īpatsvars Salaspils novadā bija 41%, Mārupes novadā – 27%, Ķekavas novadā – 25%, Ropažu novadā – 24%. Savukārt Dobeles, Saldus, Varakļānu novadā lauksaimniecībā neizmantotās zemes īpatsvars bija tikai 2%, Jelgavas novadā – tikai 3%, Kuldīgas novadā – tikai 5%.

Neapsaimnieko, jo nespēj

N. Šmits norāda, ka Latgalē un īpaši Vidzemes augstienē zeme netiek apsaimniekota nevis nevēlēšanās dēļ, bet objektīvu apstākļu dēļ – ierobežota piekļuve laukiem, zema augsnes kvalitāte (zemas vērtības ballēs), nolietotas vai neizbūvētas meliorācijas sistēmas un citi faktori.

Kā katrai lietai, arī šeit ir savs pozitīvais aspekts. **“Faktiski šie vairāk nekā 188 000 hektāru šobrīd ir uzskatāmi par īpašnieku brīvprātīgu ieguldījumu dabas daudzveidībā – tās ir teritorijas, kurās notiek dabiskie procesi bez cilvēka iejaukšanās,”** piebilst N. Šmits.

Zemgalē izmanto, cik vien var

Savukārt Zemgalē neizmantotās zemes īpatsvars ir krietni zemāks, jo tur ir cita lauksaimniecības struktūra, kā pamatā auglīgā augsne, labi attīstītas meliorācijas sistēmas un viegla piekļuve laukiem. “Šajā reģionā gandrīz visa lauksaimniecībā izmantojamā zeme tiek aktīvi izmantota lauksaimnieciskajā darbībā, un tā dod būtisku pienesumu mūsu valsts ekonomikas stiprināšanā,” tā N. Šmits. Viņš gan atzīst, ka arī šajos reģionos ir noteikts apjoms lauksaimniecības zemes, kas netiek izmantota ražošanai, jo ir dažādi vides ierobežojumi un noteiktas obligātas aizsargjoslas, lai aizsargātu dabu un mazinātu lauksaimniecības ietekmi uz vidi,” skaidro N. Šmits. Viņš norāda, ka tās izvietotas gar laukiem un grāvjiem, kur drīkst audzēt kultūraugus, taču nedrīkst lietot minerālmēslus un augu aizsardzības līdzekļus.

“Pēc Lauku atbalsta dienesta datiem šo 1 un 2 metru aizsargjoslu kopējais garums ir 38 570 kilometri, kas, pārrēķinot hektāros, veido aptuveni 7 300 hektārus.

Kopumā tas nav mazs apjoms,” norāda N. Šmits. Un, ja to arī pārrēķina naudas izteiksmē par neiegūtu produkciju, tad tas ir nozīmīgs apjoms. “Lauksaimnieki arvien biežāk pierāda, ka ražošana un dabas aizsardzība nav pretpoli, bet viena otra papildina, tomēr teju 200 000 hektāru zemes joprojām paliek neapstrādāti – tas ir potenciāls, ko, ievērojot vides nosacījumus, vēl var pārvērst ilgtspējīgā ieguvumā,” tā N. Šmits.

Tukša zeme – liela greznība

“Jo augstāks dzīves līmenis, jo augstākas resursu cenas, jo liekāki zaudējumi no esošo aktīvu neizmantošanas,” kopējo situāciju zemes izmantošanā analizē Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs Rolands Feldmanis. Viņš atzīst, ka ir arī dažādi objektīvi iemesli, kāpēc mēs neizmantojam zemi, – infrastruktūras, meliorācijas trūkums, darbaspēka nepietiekamība, nepietiekama

auglība. “Bet tad ir jājautā ražojošajam lauksaimniekam – kas ir vajadzīgs, lai zemi iesaistītu ražošanas aprītē un ilgtermiņa ieguldījumi atmaksātos. Piemēram, arī piepilsētās esošā lauksaimnieka neskartā zeme gaida, kad to pārdos apbūvei. Kad pārdos – vēl nav zināms, bet dārzkopības iespējas blakus pilsētai tiek zaudētas gadu, divus vai piecus un varbūt vairāk. Vietējos kāpostus, burkānus ražot jau var – lauksaimnieks prot, bet īpašnieka nodoklis ir tik zems, ka lauksaimnieks – darba darītājs – nav vajadzīgs,” tā R. Feldmanis. Viņaprāt, tā ir izšķērdība, jo ikviens zemes hektārs var radīt produktu – izejvielu, kuru pārstrādājot iegūstam pievienoto vērtību. “Latvijai konstants ir tikai zemes resurss, jo iedzīvotāju skaits un arī darbaspēks sarūk, ietekmējot arī kopējo tautsaimniecības izaugsmes tempu, kapitāls ir mobils, jo tam ir brīva kustība, tāpēc tik vērtīga aktīva kā zemes – mūsu nacionālā kapitāla, kas ir tepat zem kājām, – neizmantošana ir tuvredzība,” tā R. Feldmanis. Līdztekus tam, pēc viņa sacītā, jāreķinās, ka ir vēl papildu liegumi un citi ierobežojumi (it īpaši tas attiecas uz meža zemi), kurus mēs paši uzliekam.

Neizmantots potenciāls

“Ikkatrs meža hektārs rada pienesumu Latvijai vidēji 3–6% un pat vairāk, ja to efektīvi izmanto, audzējot, kopjot mežu, nevis to pūdējot vai ļaujot tam augt dabiski. Tie ir vismaz 10 kubikmetri, par kuriem meža īpašnieks var nopelnīt aptuveni 500 eiro. To radīšanai tiek algots darbaspēks, izmantota tehnika – tā tad multiplikatora spēks ir vēl lielāks,” uzsver R. Feldmanis. Viņaprāt, būtu interesanti ieraudzīt patieso ainu, jautājot ikvienam iedzīvotājam, vai viņš vēlas dzīvot vēl zaļākā vidē vai palielināt savus ienākumus. “Par to, ka ir vajadzīgs līdzsvara punkts, par to nav šaubu, bet jautājums ir, vai Latvijā esam gatavi dzīvot zaļi, bet trūcumā,” turpina jautāt R. Feldmanis. Viņš nebūtu pārsteigts, ja zaļā dienaskārtība nemaz nebūtu visas sabiedrības interesēs, ja tai par to ir jāmaksā.

“Vairums sabiedrības nezina cenu, kādu tā maksā par zaļo ekosistēmu pakalpojumu, vienlaikus vides ekspertam zaļā vide ir darbs – naudas pelnīšanas vieta: jo tās ir vairāk, jo labāk – vairāk var pelnīt, daudz darba,” tā R. Feldmanis. Viņaprāt, ir jāmaina klišejiskā pieeja, ka, neko nedarot, vide būs lielāka ieguvēja, nekā kaut ko darot.

“Atsakoties no iespējas nopelnīt kaut par miljonu eiro gadā vairāk, Latvija būtībā atsakās no iespējas veidot un uzkrāt nacionālo kapitālu, un sekas var būt tādas, ka Latviju kā parku ar visu

apkalpojošo personālu – iedzimtajiem iedzīvotājiem – nopirks ārvalstu investori, kas vēlēšies būt CO2 neitrāli, ražojot produktus ar augstu pievienoto vērtību, kas ļauj viņiem pārticīgi dzīvot, būt izglītotiem, moderniem un spēcīgiem, kā jau šobrīd tas notiek, ārvalstu uzņēmumiem pārpērkot mūsu CO2 kvotas,” secina R. Feldmanis.

Viņaprāt, Latvijai ir vajadzīgs nevis sapņu vīzijām pārpilns, bet gan reāls attīstības plāns, kurā skaidri definēts, cik daudz un kādi ierobežojumi kurās vietās ir. “Un ir pie tā jāpieturas!” tā R. Feldmanis. Viņaprāt, nevajag ļaut ik brīdi svaidīties ar liegumiem vai tos izmantot savtīgi – ikvienam taču ir tiesības to pieteikt. “Ja zaudēsim pamatresursus, tad valsts kļūs vēl tukšāka un diemžēl nabadzīgāka, jo zaudējam konkurētspēju tikai tāpēc, ka tādu ierobežojumu nav ne Ķīnā, ne Indijā, un tāpēc Volvo, Jaguar un Land Rover pieder nevis eiropiešiem, bet tieši Ķīnas un Indijas uzņēmējiem,” tā R. Feldmanis.

Zaudē miljardiem vērtu attīstības kapitālu

Neražojošai zemei – ar liegumiem un apgrūtinājumiem – ir zemāka vērtība. “To vietējie īpašnieki labprātāk pārdos, un arī cena būs zemāka nekā ražojošiem hektāriem. Un tā veidojas labvēlīga situācija, lai zemi uzpirktu citi, nevis lai ražotu, bet iegūtu ierobežotu resursu,” secina R. Feldmanis. Viņš atgādina, ka zemes vairāk nekļūst. “Uzpērkot neražojošas lauksaimniecības vai meža zemes, iespējams, tiks iegūts cits kapitāls – bāze, piemēram, ekosistēmas pakalpojumiem, par kuriem nākotnē tiks saņemta nauda. Tagad par to mēs nezinām un nevaram zemei pierēķināt šo nākotnes pieaugošo vērtību, bet, iespējams, Skandināvu fondi to spēj un var,” uzsver R. Feldmanis. Lauksaimniecībā pašlaik netiek izmantoti vismaz 200 000 ha un, pieņemot ierobežojumus, vismaz 10% meža zemes (līdz 2030. gadiem saimnieciskajai darbībai plānots ir ierobežot 30% teritorijas) – kopā iznāk aptuveni pusmiljons hektāru zemes, no kuras negūstam ienākumus kā ierasti, proti, koksnes vai lauksaimniecības produkcijas veidā.

“Skatoties no tautsaimniecības viedokļa, tiek zaudēts attīstības kapitāls – aptuveni divu miljardu eiro vērtībā, pieņemot, ka vidēji zemes hektāra cena ir 4000–5000 eiro, kas atbilst zemei, kur tikko veikta koksnes ieguve, bet nav veikta meža atjaunošana, vai ne

pašai auglīgākajai lauksaimniecībā izmantojamajai zemei,” tā R.

Feldmanis. Viņš norāda: investējot biržas indeksos, vidēji piecdesmit gadu garumā var gūt 6–8% ienesīgumu, ko varētu likt kā augšējo robežu investīciju atdevei, bet zemākā – valsts kases resursu izmantošanas – likme ir ap 4%.

“Līdz ar to 5–6% gadā būtu racionāla prasība ienesīgumam. Tādējādi zaudētais kapitāls ir 100–120 miljoni ik gadu,” aprēķinus rāda R.

Feldmanis. Viņš atgādina, ka šos liegumus neveido ne ministrijas ierēdņi, ne Eiropas direktīvas, bet tieši mūsu sabiedrība, tās aktīvākie viedokļu paudēji. “Vai tie pauž visas sabiedrības viedokli vai tikai nelielas daļas – to statistiski tieši pateikt nevar, bet, vienpusēji pieņemot vai nodēvējot sevi par sabiedrības un visas dabas aizstāvjiem, sabiedrībai tiek atņemts milzīgs ienākumu potenciāls,” uzsver R. Feldmanis.

Viņš gan vērš uzmanību, ka liegumu ieviešana pati par sevi ir procedūra un arī to mēs paši apmaksājam – tie var būt simti tūkstoši eiro.

“Ja gadā zaudējam tikai ap 100–120 miljoniem eiro, tad, skatoties perspektīvā, strādā arī multiplikators: zaudētais kapitāls netiek ieguldīts, netiek pavairots – attiecīgi patiesie zaudējumi ir vēl lielāki, proti, vairāki simti miljonu gadā.

“Latvijā IKP uz vienu iedzīvotāju ir 21 300 eiro, bet Igaunijā – jau 27 000 eiro. Starpība ir viena ceturtdaļa. Vai ar tādu attieksmi pret savu zemi mēs panāksim Igauniju? Šaubos!” retoriski jautā un atbild R. Feldmanis. Viņš atgādina, ka lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība veido tikai 5% no IKP. “Var jau skatīties vēl plašāk – par kapitālieguldījumiem rūpniecībā, pakalpojumu sniegšanā, par pilsētu zemi cena ir vēl lielāka, vērtīgāka, jo tajā ir attīstīta infrastruktūra, apdzīvotība,” tā R. Feldmanis. Viņaprāt, ir vajadzīga mērķtiecīga attīstība, nevis cīņa ar pašu radītiem viedokļiem.

Jāveicina maksimāli efektīva izmantošana

R. Feldmaņa ieskatā, mērķis ir panākt maksimālu zemes resursa izmantošanu, un to var darīt ar nodokli par neproduktīvi pārvaldītu zemi. “Ja netiek sasniegts noteikts ienākums, kad zemi neapstrādā atbilstoši tās auglībai, tad lai zemes īpašnieks maksā papildu nodokli. Tieši tas pats, ja zemi neizmanto un neļauj to lietot lauksaimniekam, jo zeme ir kļuvusi par investīciju veidu, tad jau īpašnieks ir pietiekami bagāts, lai samaksātu sabiedrībai nodokļu veidā par to, ka tiek atņemta

ekonomikas izaugsmes iespēja. Un, lai nenotiktu lauksaimniecības zemes pārvēršana meža zemē, jo mežu īpatsvars Latvijā jau pašreiz ir vairāk nekā 50%, tad jāpaceļ latiņa lauksaimniecībā izmantojamās zemes konvertēšanai par meža zemi,” ierosina R. Feldmanis.

CITĀTS

Skatoties no tautsaimniecības viedokļa, tiek zaudēts attīstības kapitāls aptuveni divu miljardu eiro vērtībā, Rolands Feldmanis, Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs.

CITĀTS

Lauksaimnieki arvien biežāk pierāda, ka ražošana un dabas aizsardzība nav pretpoli, bet viena otru papildina, tomēr teju 200 000 hektāru zemes joprojām paliek neapstrādāti – tas ir potenciāls, ko, ievērojot vides nosacījumus, vēl var pārvērst ilgtspējīgā ieguvumā, Normunds Šmits, Zemkopības ministrijas parlamentārais sekretārs.